

DOI <https://doi.org/10.51647/kelm.2022.3.52>

GLÓWNE ZADANIA I CECHY OGÓLNEGO SPOŁECZNEGO ZAPOBIEGANIA DEZERCJI W WARUNKACH STANU WOJENNEGO W UKRAINIE

Anna Rieva

Aspirantka Międzynarodowego Uniwersytetu Biznesu i Prawa

(Odessa, Ukraina)

ORCID ID: 0000-0001-8445-7590

anna.reva@ukr.net

Adnotacja. Zapobieganie przestępczości wojennej w ogóle, a w szczególności dezercji, jest jednym z najbardziej palących współczesnych problemów w warunkach panujących w Ukrainie.

Zapewnienie legalności i dyscypliny wojskowej w Siłach Zbrojnych Ukrainy, ustanowienie jasnych praw i obowiązków personelu wojskowego, ich ochrony prawnej i społecznej uporeczywie dyktują potrzebę poprawy nie tylko prawa wojskowego, ale także karnego i praktyki jego stosowania w nowoczesnych warunkach.

Podstawą ogólnospołecznego zapobiegania dezercji w Ukrainie powinno być kształtowanie patriotyzmu żołnierzy Sił Zbrojnych Ukrainy i innych formacji wojskowych. Wymaga to kompleksowego i wszechstronnego wpływu władz państwowych i wojskowych, dowódców i szefów, odpowiednich urzędników, organizacji społecznych na świadomość, podświadomość i zachowanie osobowości żołnierza, na psychologię zespołu wojskowego w procesie życia jego członków w celu ukształtowania w nich wysokich moralnych, politycznych, cywilnych, wojskowych, zawodowych, społeczno-psychologicznych, psychicznych i fizycznych cech niezbędnych do pomyślnego wypełnienia w każdych warunkach konstytucyjnego obowiązku ochrony ojczyzny, a zwłaszcza w warunkach stanu wojennego, i rozwiązania takich zadań: formowanie wśród członków Sił Zbrojnych Ukrainy i młodzieży lojalności i wierności narodowi ukraińskiemu, gotowości do obrony Ukrainy, zapewnienia ochrony jej suwerenności, integralności terytorialnej i niedotykalności; kształcenie personelu Sił Zbrojnych Ukrainy w zakresie dyscypliny, sumienności i uczciwości podczas wykonywania obowiązku wojskowego, świadomego podporządkowania się rozkazom (rozporządzeniom) dowódców (kierowników), ścisłego przestrzegania Konstytucji Ukrainy i praw Ukrainy; skierowanie wysokich uczuć patriotycznych żołnierzy służby czynnej w celu wyboru przez nich w przyszłości zawodu oficera, sierżanta (podoficera), żołnierza (marynarza) służby wojskowej na podstawie umowy Sił Zbrojnych Ukrainy; formowanie wśród przyszłych kandydatów do szkolenia w wyższych instytucjach wojskowych (wojskowych i młodzieży cywilnej) wizerunku i atrakcyjności specjalności wojskowych o profilu dowodzenia i wojskowo-technicznym; formowanie wśród żołnierzy Sił Zbrojnych Ukrainy i młodzieży dążenia do; samorozwoju fizycznego; wychowanie wśród żołnierzy dumy z przynależności do Sił Zbrojnych Ukrainy, do rodzaju Sił Zbrojnych Ukrainy, jednostki wojskowej i jednostki; wspieranie i wszechstronne propagowanie wojskowych dynastii rodzinnych.

Słowa kluczowe: stan wojenny w Ukrainie, dezercja, Siły Zbrojne Ukrainy, środki zapobiegające dezercji, ogólnospołeczne środki zapobiegające dezercji.

MAIN TASKS AND FEATURES OF OF GENERAL SOCIAL PREVENTION OF DESERTION UNDER MARTIAL LAW IN UKRAINE

Reva Anna

Postgraduate Student of the International University of Business and Law

(Odessa, Ukraine)

ORCID ID: 0000-0001-8445-7590

anna.reva@ukr.net

Abstract. Prevention of military crime in general and desertion in particular is one of the most acute contemporary problems in the current situation in Ukraine.

Ensuring the rule of law and military discipline in the Armed Forces of Ukraine, establishing clear rights and obligations of servicemen, their legal and social security strongly dictate the need to improve not only military but also criminal legislation and the practice of its application in modern conditions.

The basis for general social prevention of desertion in Ukraine should be the formation of patriotism in the Armed Forces of Ukraine and other military formations should reflect the result of a comprehensive and comprehensive influence of state and military authorities, commanders and chiefs, relevant officials, and public organizations on the consciousness, subconscious and behavior of the individual serviceman and on the psychology of the military team in the course of their life activities in order to develop high moral and political qualities, socio-psychological, mental and physical qualities necessary for the successful fulfillment of the constitutional duty to defend the Motherland in any conditions, especially under martial law, and to solve the following tasks: to form in the personnel of the Armed Forces of Ukraine and youth loyalty and allegiance to the Ukrainian people, readiness for the defense of Ukraine, ensuring the protection of its sovereignty, territorial integrity and inviolability; to educate the personnel of the Armed Forces of Ukraine in discipline, conscientiousness and honesty in the performance of military duty, conscious obedience to orders (instructions) of commanders (superiors), strict observance of the Constitution of Ukraine and laws of Ukraine; to direct the high patriotic feelings of conscripts to choose the profession of an officer, sergeant (sergeant major), soldier (sailor) of the military service under the contract of the Armed Forces of Ukraine; to form among future candidates for studying in higher military educational institutions (military personnel and civilian youth) image and attractiveness of military specialties

of command and military-technical profile; formation of the desire for physical self-development in the military personnel of the Armed Forces of Ukraine and youth; education of pride in the military personnel for belonging to the Armed Forces of Ukraine, the type of the Armed Forces of Ukraine, military unit and subdivision; support and comprehensive promotion of military family dynasties."

Key words: martial law in Ukraine, desertion, the Armed Forces of Ukraine, measures to prevent desertion, general social measures to prevent desertion.

ОСНОВНІ ЗАВДАННЯ ТА ОСОБЛИВОСТІ ЗАГАЛЬНОСОЦІАЛЬНОГО ЗАПОБІГАННЯ ДЕЗЕРТИРСТВУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ

Анна Рєва

аспірантка Міжнародного університету бізнесу і права

(Одеса, Україна)

ORCID ID: 0000-0001-8445-7590

anna.reva@ukr.net

Анотація. Запобігання військовій злочинності взагалі та дезертирству зокрема є однією з найгостріших сучасних проблем в умовах, що склалися в Україні.

Забезпечення законності та військової дисципліни у ЗС України, встановлення чітких прав та обов'язків військовослужбовців, їхньої правової та соціальної захищеності наполегливо диктують необхідність удосконалення не тільки військового, а й кримінального законодавства та практики його застосування в сучасних умовах.

Основою загальносоціального запобігання дезертирству в Україні має стати формування патріотизму військовослужбовців ЗС України та інших військових формувань. Це потребує комплексного та всебічного впливу державних і військових органів управління, командирів та начальників, відповідних службових посадових осіб, громадських організацій на свідомість, підсвідомість і поведінку особистості військовослужбовця, на психологію військового колективу в процесі життєдіяльності його членів з метою формування в них високих морально-політичних, громадянських, військово-професійних, соціально-психологічних, психічних і фізичних якостей, необхідних для успішного виконання в будь-яких умовах конституційного обов'язку щодо захисту Вітчизни, а особливо в умовах воєнного стану, та вирішення таких завдань: формування в особового складу ЗС України й молоді відданості та вірності Українському народові, готовності до оборони України, забезпечення захисту її суверенітету, територіальної цілісності й недоторканності; виховання в особового складу ЗС України дисциплінованості, сумлінності та чесності під час виконання військового обов'язку, свідомого підпорядкування наказам (розпорядженням) командирів (начальників), неухильного додержання Конституції України та законів України; спрямування високих патріотичних почуттів військовослужбовців строкової служби щодо обрання ними в подальшому професії офіцера, сержанта (старшини), солдата (матроса) військової служби за контрактом ЗС України; формування серед майбутніх кандидатів на навчання у вищих військових навчальних закладах (військовослужбовців і цивільної молоді) іміджу та привабливості військових спеціальностей командного та військово-технічного профілю; формування у військовослужбовців Збройних Сил України й молоді прагнення до фізичного саморозвитку; виховання у військовослужбовців гордості за належність до Збройних Сил України, до виду Збройних Сил України, військової частини та підрозділу; підтримка та всебічне пропагування військових сімейних династій.

Ключові слова: воєнний стан в Україні, дезертирство, Збройні Сили України, заходи запобігання дезертирству, загальносоціальні заходи запобігання дезертирству.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями.

Запобігання військовій злочинності взагалі та дезертирству зокрема є однією з найгостріших сучасних проблем, в умовах, що склалися в Україні.

Забезпечення законності та військової дисципліни у ЗС України встановлення чітких прав та обов'язків військовослужбовців, їхньої правової та соціальної захищеності наполегливо диктують необхідність удосконалення не тільки військового, а й кримінального законодавства та практики його застосування в сучасних умовах.

Основою запобігання будь-якої злочинності є загальносоціальні заходи її запобігання.

Враховуючи високу суспільну небезпечність вчинення дезертирства, особливо в умовах воєнного стану, визначення основних завдань та особливостей загальносоціального запобігання дезертирству в умовах воєнного стану в Україні є основним завданням цього наукового дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор, виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття. За період незалежної України деяким проблемам дезертирства в контексті вивчення військової злочинності присвятили свої праці О. М. Артеменко, В. В. Бабаніна, В. М. Білоконев, І. Г. Богатирьов, П. П. Богущий, В. П. Бодаєвський, І. В. Боднар, В. В. Бондарев, В. О. Бугаєв, М. Б. Головок, В. К. Гришук, В. С. Давиденко, Н. А. Дмитренко, С. Ф. Денисов, Ю. П. Дзюба, С. І. Дячук, М. М. Івлєв, Д. В. Казначєєва, М. І. Карпенко, В. І. Касинюк, Т. Ю. Касько, В. А. Клименко, Є. С. Ковалєвська, І. М. Коропатнік, Я. С. Кулькіна, Д. Ю. Купар, Ю. Б. Курилюк, В. В. Кухар, Б. Д. Леонов, І. І. Митрофанов, А. Р. Мухамеджанова, В. О. Навроцький, Т. Б. Ніколаєнко, А. Овчаренко, А. М. Ониськів, М. І. Панов, О. Р. Полегенька, В. П. Попович, Є. Б. Пузирєвський, О. М. Сарнавський, М. М. Сенько, О. В. Столярський,

В. М. Стратонов, Є. Л. Стрельцов, О. С. Ткачук, М. С. Туркот, М. І. Хавронюк, С. О. Харитонов, І. О. Харь, Г. І. Чангулі, В. В. Шаблістий, В. А. Шершенькова, О. О. Шкута та ін.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Мета статті полягає у проведенні системного аналізу основних завдань та особливостей загальносоціального запобігання дезертирству в умовах воєнного стану в Україні.

Виклад основного матеріалу дослідження. В кримінологічній теорії загальносоціальне запобігання виявляється через систему заходів економічного, політичного, ідеологічного, організаційного характеру, які хоча і не мають спеціальних цілей боротьби зі злочинністю та профілактики кримінальних правопорушень, проте реалізують важливий кримінологічний аспект, стаючи основою, платформою спеціально-кримінологічного запобігання, оскільки їх спрямованість на вирішення проблемних завдань, які стоять перед державою, створює передумови для зменшення рівня вчинення кримінальних правопорушень (Golina, 1994: 121), у зв'язку із чим основною метою загальносоціального запобігання, як військовій злочинності взагалі, так і дезертирству зокрема, є створення сприятливих зовнішніх умов для ефективного функціонування ЗС України та інших військових формувань, спрямованих на забезпечення належного рівні потреб військовослужбовців.

Згідно з позицією О. О. Шкути, яку ми підтримуємо, однією з проблем протидії військовій злочинності в сучасних умовах, що склалися в Україні, є недосконалість законодавчої бази в цій сфері (Shkuta, 2020: 74) та лояльність судової практики.

За загальним правилом, одним з основних засобів запобігання вчиненню будь-якого кримінального правопорушення має бути покарання, що є заходом примусу й застосовується від імені держави за вироком суду до особи, визнаної винною у його вчиненні, і полягає в передбаченому законом обмеженні прав і свобод засудженого. Покарання має на меті не тільки кару, а й виправлення засудженого, а також запобігання вчиненню нових кримінальних правопорушень як засудженими, так і іншими особами, та не має на меті завдати фізичних страждань або принизити людську гідність (ст. 50 КК України) (Criminal Code of Ukraine, 2001).

В Україні за вчинення дезертирства передбачено покарання у виді позбавлення волі на строк від двох до п'яти років, за його вчинення із зброєю або за попередньою змовою групою осіб, а також за вчинене в умовах особливого періоду, крім воєнного стану, – позбавлення волі на строк від п'яти до десяти років, а в умовах воєнного стану або в бойовій обстановці – позбавлення волі на строк від п'яти до дванадцяти років (ст. 408 КК України) (Criminal Code of Ukraine, 2001).

Вивчення стану здійснення правосуддя місцевими та апеляційними судами за 2013–2022 роки надало можливість зробити такі висновки: незважаючи на те, що дезертирство в Україні є злочином, за вчинення якого передбачено покарання у виді позбавлення волі на строк від двох років, цей вид покарання суди призначають украй рідко, лише у 8,4% випадків.

За період воєнного стану в Україні за вчинення дезертирства було засуджено 154 особи, з яких за ч. 1 ст. 408 КК України – 11 осіб, ч. 3 ст. 408 КК України – 124 особи, ч. 4 ст. 408 КК України – 19 осіб. З них покарання у виді позбавлення волі призначено 15 особам, тримання у дисциплінарному батальйоні – 7 особам, арешту – 2 особам; штраф – 1 особі, звільнено від відбування покарання з випробуванням – 129 осіб.

Як бачимо, з 154 засуджених у 2022 році осіб, які вчинили дезертирство, лише 9,7% отримали покарання у виді позбавлення волі, та 83,7% було звільнено від відбування покарання з випробуванням, з них засуджених: за вчинення дезертирства (ч. 1 ст. 408 КК України) – 81,8%, за вчинення дезертирства в умовах особливого періоду (ч. 3 ст. 408 КК України) – 91,9% та за його вчинення в умовах воєнного стану (ч. 4 ст. 408 КК України) – 31,5%, з них 6 особам призначено покарання із застосуванням ст. 69 КК України.

Незважаючи на високу суспільну небезпечність дезертирства (ч. 3 та ч. 4 КК України) та положення чинного кримінального законодавства, яким закріплено, що засуджена за тяжкий чи особливо тяжкий злочин особа, яка має військове, спеціальне звання, ранг, чин або кваліфікаційний клас, може бути позбавлена за вироком суду цього звання, рангу, чину або кваліфікаційного класу (ст. 54 КК України), за результатами нашого дослідження встановлено, що до 2021 року жодний військовослужбовець, який вчинив дезертирство, не був позбавлений військового звання.

Лише з 2021 року у судовій статистиці з'явилася 10 вироків, якими до військовослужбовців, що вчинили дезертирство в умовах особливого періоду, окрім основного покарання, було застосовано додаткове – позбавлено військового звання.

Незважаючи на проголошений воєнний стан в Україні та стрімке зростання у 2022 році кількості вчинення дезертирств, їх високу суспільну небезпечність у зв'язку з вчиненням в умовах воєнного стану, військового звання було позбавлено лише 6 військовослужбовців.

За словами Головнокомандуючого ЗС України Валерія Залужного, «якщо прогалини в законодавстві не забезпечують дотримання військової дисципліни, а «відмовники» можуть сплатити штраф, розмір якого становить до десяти відсотків їх бойових виплат, або отримати покарання з випробуванням, це несправедливо. Більше того, і це ключове, оголені ділянки фронту змушені закривати собою інші військовослужбовці, що призводить до збільшення втрат особового складу, територій та мирних людей на них. Часто втрачені позиції доводиться відновлювати штурмовими діями дуже дорогою ціною» (Головнокомандувач ЗСУ Валерій Залужний), що викликали нагальну потребу внесення змін до Кримінального кодексу України, Кодексу України про адміністративні правопорушення та інших законодавчих актів щодо особливостей несення військової служби в умовах воєнного стану чи в бойовій обстановці.

На відміну від України у США відповідальність військовослужбовців забезпечується величезною низкою норм військового законодавства, основним з яких є Єдиний кодекс військової юстиції (Uniform Code of Military Justice 1951), яким передбачено відповідальність за дезертирство (10 U.S. Code § 885 – Art. 85. Desertion), вчинення якого у мирний час тягне за собою тюремне ув'язнення на строк від трьох до п'яти років, а у воєнний час – довічне позбавлення волі або, за обтяжуючих обставин, – смертну кару (10 U.S. Code Chapter 47).

Як показало наше дослідження, кримінальне покарання за вчинення дезертирства як один з основних загальносоціальних засобів боротьби з відхиленнями в правомірній поведінці військовослужбовців, не доводить свою ефективність.

Незважаючи на наявний в Україні воєнний стан і значне збільшення фінансового забезпечення військової та оборонної сфери держави, за результатами опитаних нами респондентів з числа Державного бюро розслідувань і Спеціалізованих прокуратур у військовій та оборонній сфері і військовослужбовців ЗС України та інших військових формувань встановлено, що одну з основних проблем у військовій сфері складають невирішені соціально-економічних питання військовослужбовців, що, в першу чергу, за словами більшості опитаних нами респондентів повинно вирішуватись шляхом збільшення державних видатків.

Підтримуючи позицію М. О. Артеменко, загалом є два основні шляхи схилити особу воювати і ризикувати життям і здоров'ям на війні, пригнічуючи при цьому природний людський інстинкт самозбереження: високе грошове і соціальне забезпечення та розвиток патріотизму й готовності до самопожертви. Ідеальним варіантом є поєднання цих двох напрямів (Артеменко, 2018: 133).

Для забезпечення належної мотивації військовослужбовців воювати на фронті необхідним є належне виконання прийнятих державою на себе зобов'язань, викладених у низці відомчих нормативно-правових актах, які регламентують фінансове, у тому числі і додаткового грошового заохочення бійців, які беруть участь у бойових діях на передовій.

Окремою, надважливою категорією загальносоціального запобігання дезертирству в Україні є патріотизм.

Патріотизм здійснює індивідуалізований зв'язок особистості з Батьківщиною, заснований на бажанні блага для неї. Патріот цінує свою історію, відданий своїй країні й культурі, готовий заради неї до самопожертви. Для військовослужбовців патріотизм є визначальною професійною якістю, оскільки є чинником вибору військової професії, критерієм професійної придатності та соціальної відповідальності (Камеюк, Алещенко, 2015: 82).

Високий рівень патріотизму не може бути забезпечений у короткий проміжок часу, у зв'язку з чим необхідною є цілеспрямована державна ідеологічна політика, невід'ємним елементом якої має стати військово-патріотичне виховання. Останнє має бути тим морально-ідеологічним стрижнем, що забезпечить консолідацію духовних сил військовослужбовців навколо ідеї соціальної відповідальності, вірності й відданості Вітчизні (Камеш, 2014: 333).

Особливістю ідеологічного загальносоціального запобігання дезертирству серед військових є те, що їх складають не лише військово-патріотичне виховання, а й інформаційно-пропагандистське забезпечення, культурно-просвітницької роботи пов'язане з захистом від негативного інформаційно-психологічного впливу (Пальчик, 2014: 338), що передбачено Програмою військово-патріотичного виховання у ЗС України на 2012–2017 роки, затвердженої Наказом МО України від 11.01.2012 № 14 (Про затвердження Програми військово-патріотичного виховання, 2014).

Підтримуючи позицію О. О. Шкути, вважаємо, що невідкладними заходами протидії дезертирству в Україні мають стати:

- відпрацювання доктрини військової безпеки України, виходячи з вимог забезпечення її національної безпеки, з урахуванням внутрішньої та зовнішньополітичної ситуації в країні;
- належне фінансування ЗС України, як заходів пов'язаних з підтриманням бойової готовності військ, так і соціальних програм для військовослужбовців та членів їхніх сімей;
- повний перехід ЗС України, виключно на військову службу за контрактом (Shkuta, 2020: 76);
- вдосконалення кадрової політики ЗС України, спрямованої на всебічну підготовку офіцерського та сержантсько-старшинського складу, підвищення вимог до його ділових і моральних якостей.

Формування патріотизму військовослужбовців ЗС України та інших військових формувань потребує комплексного і всебічного впливу державних та військових органів управління, командирів та начальників, відповідних службових посадових осіб, громадських організацій на свідомість, підсвідомість і поведінку особистості військовослужбовця, на психологію військового колективу в процесі життєдіяльності його членів з метою формування в них високих морально-політичних, громадянських, військово-професійних, соціально-психологічних, психічних і фізичних якостей, необхідних для успішного виконання у будь-яких умовах конституційного обов'язку щодо захисту (Камеш, 2014: 87) Вітчизни, а особливо в умовах воєнного стану, та вирішення таких завдань: формування в особового складу ЗС України та молоді відданості та вірності Українському народові, готовності до оборони України, забезпечення захисту її суверенітету, територіальної цілісності і недоторканності; виховання в особового складу ЗС України дисциплінованості, сумлінності та чесності під час виконання військового обов'язку, свідомого підпорядкування наказам (розпорядженням) командирів (начальників), неухильного додержання Конституції України та законів України; спрямування високих патріотичних почуттів військовослужбовців строкової служби щодо обрання ними в подальшому професії офіцера, сержанта (старшини), солдата (матроса) військової служби за контрактом ЗС України; формування серед майбутніх кандидатів на навчання у вищих військових навчальних

закладах (військовослужбовців і цивільної молоді) іміджу та привабливості військових спеціальностей командного та військово-технічного профілю; формування у військовослужбовців Збройних Сил України й молоді прагнення до фізичного саморозвитку; виховання у військовослужбовців гордості за належність до Збройних Сил України, до виду Збройних Сил України, військової частини та підрозділу; підтримка та всебічне пропагування військових сімейних династій.

Список використаних джерел

1. Голіна В. В. Попередження злочинності : конспект лекції. Харків : Укр. юрид. академія, 1994. С. 68–71.
2. Shkuta O. O. Crimes in the Military Sphere: Reasons and Conditions. *European Reforms Bulletin*. 2020. № 2. P. 74–77.
3. Кримінальний кодекс України : Закон від 05.04.2001 р. № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14/ed20221229#Text> (дата звернення: 12.02.2022).
4. Головнокомандувач ЗСУ Валерій Залужний закликав Володимира Зеленського підписати закон про посилення відповідальності за дезертирство та непокору військовослужбовців. URL: <https://svidomi.in.ua/page/holovnokomanduvach-zsu-valerii-zaluzhnyi-zaklykav-volodymyra-zelenskoho-pidpysaty-zakon-pro-posylennia-vidpovidalnosti-za-dezertyrstvo-ta-nepokoru-viiskovosluzhbovtziv> (дата звернення: 12.02.2022).
5. 10 U.S. Code Chapter 47 – UNIFORM CODE OF MILITARY JUSTICE. URL: <https://www.law.cornell.edu/uscode/text/10/885> (дата звернення: 12.02.2022).
6. Артеменко О. М. Кримінологічна характеристика та запобігання злочинам проти порядку проходження військової служби : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08 / Науково-дослідний інститут вивчення проблем злочинності імені акад. В. В. Сташиса. Харків, 2018. 225 с.
7. Каменюк Ю. В., Алешенко В. І. Психологічні засади формування патріотизму військовослужбовця Збройних Сил України. *Вісник Національного університету оборони України*. 2015. Вип. 1. С. 82–87.
8. Камеш С. І. Військово-патріотичне виховання в контексті ідеологічної роботи в Збройних Силах України. *Вісник Національного університету оборони України*. 2014. № 2. С. 331–334.
9. Пальчик С. І. Військово-патріотичне виховання як фундамент ідеологічної роботи в Збройних Силах України. *Вісник Національного університету оборони України*. 2014. № 2. С. 335–340.
10. Про затвердження Програми військово-патріотичного виховання у Збройних Силах України на 2012–2017 роки та Перспективного плану реалізації Програми військово-патріотичного виховання у Збройних Силах України : Наказ, Програма, План від 11.01.2012 № 14. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0014322-12#Text> (дата звернення: 12.02.2022).

References

1. Golina, V. V. (1994). *Poperedzhennia zlochynnosti [Prevention of crime: lecture notes]*. Kharkiv: Ukrainian Law Academy [in Ukraine].
2. Shkuta, O. O. (2020). Crimes in the Military Sphere: Reasons and Conditions. *European Reforms Bulletin*, 2, 74–77 [in English].
3. Kryminalnyi kodeks Ukrainy: Zakon vid 05.04.2001 r., № 2341-III [Criminal Code of Ukraine : Law of 05.04.2001 № 2341-III]. *zakon.rada.gov.ua*. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14/ed20221229#Text> [in Ukraine].
4. Holovnokomanduvach ZSU Valerii Zaluzhnyi zaklykav Volodymyra Zelenskoho pidpysaty zakon pro posylennia vidpovidalnosti za dezertyrstvo ta nepokoru viiskovosluzhbovtziv [Chief Commander of the Armed Forces of Ukraine Valeriy Zaluzhnyi called on Volodymyr Zelenskyi to sign a law on increasing responsibility for desertion and disobedience of military personnel]. (n.d.). *svidomi.in.ua*. Retrieved from <https://svidomi.in.ua/page/holovnokomanduvach-zsu-valerii-zaluzhnyi-zaklykav-volodymyra-zelenskoho-pidpysaty-zakon-pro-posylennia-vidpovidalnosti-za-dezertyrstvo-ta-nepokoru-viiskovosluzhbovtziv> [in Ukraine].
5. U.S. Code Chapter 47 – UNIFORM CODE OF MILITARY JUSTICE (n.d.). *law.cornell.edu*. Retrieved from <https://www.law.cornell.edu/uscode/text/10/885> [in English].
6. Artemenko, O. M. (2018). Kryminolohichna kharakterystyka ta zapobihannia zlochynam proty poriadku prokhodzhenia viiskovoi sluzhby [Criminological Characterization and Prevention of Crimes Against the Order of Military Service]. *Candidate's thesis*. Kharkiv [in Ukrainian].
7. Kameniuk, Y. V., & Aleshchenko, V. I. (2015). Psykholohichni zasady formuvannia patriotyizmu viiskovosluzhbovtsia Zbroinykh Syl Ukrainy [Psychological principles of formation of patriotism of a serviceman of the Armed Forces of Ukraine]. *Visnyk Natsionalnoho universytetu obrony Ukrainy – Bulletin of the National University of Defense of Ukraine*, 1, 82–87 [in Ukraine].
8. Kamesh, S. I. (2014). Viiskovo-patriotychno vykhovannia v konteksti ideolohichnoi roboty v Zbroinykh Sylakh Ukrainy [Military-patriotic education in the context of ideological work in the Armed Forces of Ukraine]. *Visnyk Natsionalnoho universytetu obrony Ukrainy – Bulletin of the National Defense University of Ukraine*, 2, 331–334 [in Ukraine].
9. Palchyk, S. I. (2014). Viiskovo-patriotychno vykhovannia yak fundament ideolohichnoi roboty v Zbroinykh Sylakh Ukrainy [Military-patriotic education as the foundation of ideological work in the Armed Forces of Ukraine]. *Visnyk Natsionalnoho universytetu obrony Ukrainy – Bulletin of the National University of Defense of Ukraine*, 2, 335–340 [in Ukraine].
10. Pro zatverdzhenia Prohramy viiskovo-patriotychnoho vykhovannia u Zbroinykh Sylakh Ukrainy na 2012–2017 roky ta Perspektyvnoho planu realizatsii Prohramy viiskovo-patriotychnoho vykhovannia u Zbroinykh Sylakh Ukrainy : Nakaz, Prohrama, Plan vid 11.01.2012 № 1 [On Approval of the Program of Military and Patriotic Education in the Armed Forces of Ukraine for 2012–2017 and the Perspective Plan for the Implementation of the Program of Military and Patriotic Education [...] Ministry of Defense of Ukraine; Order, Program, Plan of 11.01.2012 № 14]. *zakon.rada.gov.ua*. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0014322-12#Text> [in Ukraine].